

Mihael Kelmajer
Konrad Paul Lisman

Ko ti reče da si go, Adame?

Mitološko-filozofska zavodenja

Preveo s nemačkog
Nikola Jordanov

■ Laguna ■

Naslov originala

Michael Köhlmeier

Konrad Paul Liessmann

WER HAT DIR GESAGT DASS DU NACKT BIST, ADAM?

Mythologisch-philosophische Verführungen

Copyright © Carl Hanser Verlag München 2016

Translation copyright © za srpsko izdanje 2018, LAGUNA



Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Felicitasi Fajlhauer
bez koje ove knjige ne bilo*

Sadržaj

Radoznalost	9
Rad	25
Sila	41
Osveta	57
Uživanje	71
Tajna	85
Ja	99
Lepota	115
Majstorstvo	129
Moć.	145
Granica	161
Sudbina	177
<i>O autorima</i>	191

RADOZNALOST

Raj

Jedini, Večni – Bog – stajaše na svojoj zemlji i povuče krug oko sebe dokle mu oko seže i odluči da će to biti Raj, i otkri lepotu i njome ukrasi vrt. Ali lepota se nije videla jer je svet još bio u mraku. Onda on pozva Helela ben Šahara, sina Zore, svog ljubimca, svog zastupnika, zvanog i nosiocem svetlosti, Lucifera,* te mu naredi da svojom svetlošću obasja vrt da bi se videla lepota.

* U jevrejskog egzezezi, u *Knjizi proroka Isaije*, Helel ben Šahar znači „svetao, nosilac svetlosti“. U glavi 14, proklinje se kralj Vavilona, osvajač Jerusalima, rečima: „Kako pade s neba, zvezdo Danice, kćeri Zorina...“ (ovde: sin Zore) i nešto dalje: „Izaći ću u visine nad oblake i izjednačiću se sa Višnjim. A ti se u podzemlje svrže, u dubinu grobnu.“ (prev. Đuro Daničić, *Is 14, 12,15*). Helel ben Šahar može da se odnosi na jutarnju zvezdu (Veneru, Danicu), ali nema potvrde da je Helel bila zvezda ili planeta. Kasnija hrišćanska tradicija, koja je za osnovu uzela latinski prevod *Biblije* Vulgatu, počela je da koristi latinsku reč za jutarnju zvezdu – lucifer – kao vlastito ime satane/đavola (Lucifer), u Crkvi i u popularnoj književnosti, kao u Danteovom *Paklu* ili Miltonovom *Izgubljenom raju*. (Prim. prev.)

Beše to prvi dan Postanja, u kojem Bog reče: „Neka bude svetlost!“

Lucifer krenu tragovima Božjim, posla svoju svetlost i vide što još nikada nije video: lepotu. I lepota beše tako moćna da ga natera da zaplače. Tako su otkrivene suze. Ali Lucifer se ne obradova lepoti, postade zavidljiv. Postade zavidljiv jer nije on stvorio takvu lepotu, jer je samo mogao da je obasja. I obori oči i pogleda niza se i vide da su Božje stope tek nešto veće od njegovih. I onda pomisli: A da sam ja kao on? Da sam čak moćniji? Da mogu da ga svrgnem s njegovog prestola i proglasim sebe vladarom sveta? I on uzviknu:

„Ja sam kao Bog!“

Na rajskim vratima tada stajaše najverniji Božji anđeo, s plamenim mačem u ruci, i uzviknu u odgovor:

„Ko je kao Bog?“

I time sebi dade ime: Mihajlo.*

Dva anđela, najjači i najveći od svih, udariše jedan na drugoga i Mihajlo pobedi u borbi i surva onog drugog u pakao. Ali pre pada Lucifer se uhvati za nebo da se pridrži, nebo se pocepa pod njegovom težinom i Lucifer tako odnese deo neba živoga sa sobom u pakao. Taj deo mu omogući da

* Jevrejsko ime Miha'el izvedeno je iz pitanja: „Ko je kao Bog?“ To je retoričko pitanje koje implicira da ne postoji niko ko je kao Bog. (Prim. prev.)

se s vremena na vreme popne na nebo i razgovara s Bogom – samo zakratko, nikada dovoljno da kaže sve što bi mu rado rekao. Poderotina na nebu može se videti i danas: Mlečni put.

Sada se ponovo smrači i Bog stvori Sunce i zvezde. Beše to trećeg dana, kao što je pisano.

Onda Bog stvori Adama od ilovače i udahnu mu život. Načini ga prema svom obličju: velikog, moćnog, divnog, lepog. Stvor se ni po čemu nije razlikovao od svog tvorca. U nebeskoj vojsci raširiše se nemir i zbunjenost. Verovali su da je došao novi bog, drugi. Jedni su mislili da je jači od prvog, starog i stavili su se na njegovu stranu, nosili mu ponude. Drugi su se naoružali da zaštite starog boga i brane njegovu moć. Treći su čekali ishod.

Mihajlo reče Bogu: „Savetujem ti da ga smanjiš, učiniš manje moćnim, manje divnim, manje lepim, da se razlikuje od tebe.“

I Bog poslušao savet svoga najvernijega i smanji Adama.

Zatim naredi nebeskoj vojsci da klekne pred Adamom i pokloni mu se. Svi kleknuše pred Adamom osim jednoga: Samaela.*

* Samael – značajna figura u talmudskim i posttalmudskim verovanjima i pričama, kao i u hrišćanskoj tradiciji i demonologiji. Za Samaela se ponekad misli da je i dobar i zao. Budući da njegovo

Samael reče: „Ja sam stvoren od večnosti, a ovaj samo od ilovače, od zemlje, od blata. Jednom si već morao da ga doteruješ. Otkud znamo da je to konačno? Kada se dokaže da je bolji od mene, rado ću kleknuti pred Adamom. Ali sada ne.“

Bog je već stvorio životinje, ali im nije dao imena. Stajale su okolo na zemlji i čekale, i bilo je kao da ih nema jer ko nema ime taj ne postoji. Bog je znao njihova imena, ali ih još nije izgovorio.

„Pokazaću vam tri svoje životinje“, reče on Samaelu. „Ako pogodiš njihova imena, ne moraš da klekneš. Ali ako ih pogodi Adam, a ti ne, sledićeš Lucifera u pakao.“

Prva životinja doskakuta, imala je duge uši i mali čupav rep. Samael prebroja sve njene dlake, podeli ih brojem nogu, zagleda joj pod kožu – ali ne nađe odgovor.

Bog se onda okrete Adamu. „Imaš li pojma“, reče, „kako ze ka-že za ovu životinju?“

„Ze-ka“, reče Adam.

I bio je u pravu! – Druga životinja je imala krila, ali je umela i da pliva, bila je bela i izgledala veoma gordo i imala je crven kljun. Samael ponovo uze

ime na hebrejskom znači „Božji otrov“, u judaizmu ga identifikuju s Anđelom smrti. Prema tom verovanju, on je pali anđeo, ali ostaje Božji sluga. U *Kazivanjima rabina Eliezera* kaže se da je iskušavao Evu, da ju je zaveo i oplodio, pa je rodila Kaina. U savremenoj pop kulturi zovu ga i „strašni kosač“, a na ilustraciji Gistava Dorea sedi na vrhu sveta s kosom u ruci. (Prim. prev.)

da računa, izvuče treći koren i diže ga na kvadrat i pogleda kroz kljun u životinju. Ali opet nije znao.

Bog reče Adamu: „Adame, pada li ti na um šta bi mog-la bud... da bude ova životinja?“

„Labud“, reče Adam.

I opet je bio u pravu! – Treća životinja je bila vrlo mala, zujala je i letela od jednog cveta do drugog. Samael se trudio, izvodio najsloženije računске radnje, ali nije znao ime životinje.

Bog reče Adamu: „Adame, sine moj, jesam li u pravu kada mislim da znaš ime ove životinje od p(o)čela?“

I Adam odgovori: „To je pčela.“*

Mihajlo tada već stade iza Samaela, zgrabi ga, izvede iz Raja i baci ga u pakao. Ali padajući Samael se uhvati za krilo arhanđela i iščupa mu jedno pero. To pero mu je omogućilo da se s vremena na vreme vraća na zemlju i zavodi ljude.

Trebalo je da Adam sada da imena i drugim životinjama. Stajale su u dugom redu i čekale. Ali nije im

* Igre reči kojima Tvorac otkriva Adamu imena životinja nisu mnogo veštije ni u nemačkom izvorniku. Razlog je verovatno u tome što priča potiče iz talmudskih ili posttalmudskih vremena ili iz nekog midraša, prvobitno pisanog na starohebrejskom, možda s pozajmicama iz aramejskog, pa prevedenog na grčki, potom na latinski, a dalje na nemački i sada na srpski. Reč je, dakle, o prevodu sa prevoda sa prevoda sa izvora koji seže duboko u prošlost. (Prim. prev.)

bilo dosadno. Jer sve životinjske vrste su dolazile u paru, jedan mužjak i jedna ženka, i lepo su pričale međusobno, prekraćivale su vreme, i uskoro ih je bilo po tri, ili četiri, ili čak mnoštvo.

Adam se tada rastuži i reče: „Neću više da budem sam. Želim žensko pored sebe!“

Nije mogao da se smiri, a životinje su čekale svoja imena. Mihajlo se onda okrete Bogu i reče: „Napravi mu neku ženu! Inače tvoje stvaranje neće biti dovršeno.“

„Ali ja sam hteo da on bude jedan i jedinstven“, reče Bog, „besmrtn kao ja. Nisam hteo da mora da se množi.“

Ali Adam se ne smiri i Bog tada izmisli san, a kada Adam zaspa, izvadi mu jedno rebro i od njega načini Evu.

Sada je bio čovek kakav je još i danas. Bog proveđe muškarca i ženu kroz raj i pokaza im vrt koji je stvorio za njih i sve im objasni.

Ali nasred vrta je raslo jedno drvo. Raslo je iz tragova Božjih nogu i iz tragova Luciferovih nogu, bilo je to drvo saznanja dobra i zla.

„Jedite slobodno sa svakog drveta u vrtu“, reče Bog, „Samo ne sa ovoga. Jer ako pojedete voćke s ovoga, umrećete.“

Tako su Adam i Eva živeli u raju, i svaki dan je bio lep kao drugi, i svaki dan je bio isti kao drugi.

Jednog od tih dana Eva se nalazila u blizini onog drveta, ležala je u travi i gledala u nebo. Onda joj se primače zmija i započne razgovor s njom.

„Zar nećeš čak ni da probaš jednu od tih voćki?“, upita zmija.

„Ne smem“, reče Eva.

„Ko ti to brani?“

„Bog nam je zabranio.“

Ali zmija je bila Samael, koji se pomoću pera iz Mihajlovog krila uzdigao iz pakla. „I znaš li zašto vam je Bog zabranio da jedete s ovog drveta?“, nastavi on da zapitkuje.

„Ako jedemo s njega“, objasni mu Eva, „umrećemo.“

„I šta to znači?“

Ona nije znala.

„Zašto se bojiš kad ne znaš šta je smrt?“, upita Samael.

Eva nije mogla da mu odgovori ni na to pitanje.

„Je li moguće da je smrt nešto lepo?“

„Ne znam.“

„Da je čak možda nešto divno?“

„Ne znam.“

„Da vam je Bog dao sve, samo ne smrt – može li biti to?“

„Ne znam.“

„Bog se boji da ćete biti kao on“, reče Samael i stade da joj laska, da je ubeđuje i slabi njen otpor, i

malo podstiče i hvali njen ukus i slika je u najlepšim bojama, kako to samo đavo ume.

I Eva najzad nije mogla da odoli, verovala je da neće moći da nastavi da živi ako to propusti. Ubrala je jednu vočku sa drveta i jela.

A kada je Adam video šta je učinila Eva, i on je hteo da učini isto i jeo je sa drveta.

Zemlja se onda zatrese. Zatrese se od Božjih koraka. Adam i Eva se sakriše u žbunju. Pognuli su se u žbunju i nisu se micali i gledali su jedno drugo kao da se nikada nisu videli. Videli su da su goli.

„Izađi Adame!“, viknu Bog.

Adam istrgnu lišće sa žbunja, stavi ga pred svoj polni organ i stupi pred svog tvorca.

„Šta radiš, šta će ti to?“, upita Bog.

„Nisam hteo da stupim pred tebe s otkrivenom sramotom.“

Bog reče: „Ko ti reče da si go, Adame?“

Adam na to nije umeo da odgovori. Ali Bog uvide da su prekršili njegovu zabranu, da su Adam i Eva jeli sa drveta saznanja. I prokle ih.

Evi reče: „Zbog onoga što si učinila u mukama ćeš decu rađati!“ Adamu reče: „U znoju lica svog ješćeš hleb!“ A zmiji reče: „Odsada ćeš puzati u prašini jer si pustila da tobom ovlada đavo!“

I opet je arhanđeo Mihajlo stajao na vratima, s plamenim mačem u ruci, i odveo je Adama i Evu iz raja. Napolju su noći bile hladne, a dani vreli, i morali su da rade da ne bi gladovali, i da se čuvaju opasnosti, a kad im je isteklo vreme koje im je bilo određeno, morali su da umru.



Ništa nije tako zavodljivo kao zavodenje. Namamljivanje i primamljivost, nagoveštaji i obećanja, otvaranje dotad neslućenih mogućnosti, napuštanje sigurnog tla, izbegavanje onoga na šta smo navikli, fascinacija novim: ko tome može da odoli?

U raju – mora da je bilo lepo! Da, sigurno je bilo. U početku je bila lepota, ali ona je dovela do besa, tuge i zavisti, i čovekov tvorac je u svojoj savršenoj svemoći manje ličio na Boga, a više na priučenog majstora koji proba ovo i ono, da bi potom završio s proizvodom koji posle kratkog vremena mora da odbaci. Ova priča je od početka priča o pobuni i proterivanju. Postanje u svoj svojoj lepoti prouzrokuje otpor onoga čija je svetlost tu lepotu učinila vidljivom, a sam u tome nije mogao da uzme učešća. U Luciferu se odslikava drama medijuma, one instance koja nešto omogućava, a da se o njoj ne razmišlja.

Pozni kredo Maršala Makluana da je sam medijum poruka može se tumačiti i kao luciferski refleks, kao pobuna posrednika protiv posredovanog, kao protest nosioca protiv prenošenog, kao osveta glasnika poruci koju prenosi. Kao svaki medijum, Lucifer je morao da plati za tu aroganciju.

Ali priča o početku sveta je i priča o porecima, o hijerarhijama. Ko staje u čije stope, ko sme da stupi na koje mesto, ko je smenljiv, ko mora da prizna dominaciju drugoga? Ta borba za priznanje počinje jednostavnim pitanjem: zašto on a ne ja? Nismo li svi jednaki? Ko polaže pravo na privilegovan položaj? Bog u ovom mitu sprovodi svoju volju i Lucifera, buntovnika, koji želi da mu bude jednak, proganja iz raja. Ali osećamo da je na Božju svemoć pala senka.

Međutim, prava dimenzija priče o rajju otkriva se tek sudbinom koju čovek doživljava u Edenskom vrtu. Mit govori da je čovek isprva bio gotovo jednak Bogu, a da je onda malo smanjen da ne bi izazivao kaos i pometnju. Ambicija da se stvore objekti koji liče na svog tvorca, pa ga možda čak i nadmašuju, pokazuje se kao opasna. Iz toga se može izvesti pravilo za kreativnu mudrost uopšte, a posebno za programere veštačke inteligencije: pazi da ono što stvaraš uvek bude manje, ne tako moćno, slabijih performansi nego što su tvoje. Izgleda da se mi svim silama trudimo da postignemo suprotno.

Da bi smanjenom Adamu ipak obezbedio povlašćen položaj u raju, Bog je morao da posegne za nekim trikovima. Nije slučajno što se to desilo prilikom imenovanja životinja. Nazivanjem nečega, nalaženjem reči ili pojma za neku stvar, ne potvrđuje se samo pravo na gospodarenje već se garantuje red, a time i orijentacija. Adam tek sada zna gde se nalazi i s kime živi. Tako otkriva i da je sam. S partnerkom koju mu daje Bog i s kojom postaje društveno biće, on gubi svoju jedinstvenost i – svoju besmrtnost. Kako to? Da li je Bog znao ili je slutio da će Adam i Eva prekršiti njegovu zapovest i time postati podložni smrti?

Interpretacije priče o raju vrte se zato oko onog čina koji je čoveka načinio čovekom. U jeziku teologije to se naziva prvorodnim grehom. Ali šta znači prvorodni greh? Nije li čovek tek zahvaljujući tome otkrio svoju ljudsku prirodu? I nije li ljudskost upravo imperativ da se jede s drveta saznanja? Zar bez tog uživanja i time stečene samosvesti ne bismo ostali životinje? Ali zašto je time u svet stiglo i zlo? Iza toga se krije još jedno pitanje: jesu li ljudi postali sposobni da čine zlodela tek pošto su jeli s drveta saznanja dobra i zla, ili je samo jedenje s drveta saznanja dobra i zla bilo prvo zlodelo? U kakvom su položaju zapravo bili prvi ljudi znajući da smeju da jedu sa sveg drveća, samo s tog jednog ne?

Faktički, ta zabrana je okidač koji menja sve. Život u raj, pošto je zabrana izgovorena, ne može više da se jednostavno živi, on se vrti oko jedne kritične tačke i stalno joj se vraća. Postoji nešto što se može učiniti, ali se ne sme učiniti. Zabrana otvara mogućnost koja za sobom povlači još nepoznate posledice. Zabrana prisiljava na odluku: poslušati ili prekršiti? Zabrana tako izaziva kontradiktorna osećanja: strah i radoznalost. Strah jer su posledice kršenja nepoznate, radoznalost jer se rađa želja za otkrivanjem tog nepoznatog. Mogu da učinim nešto i čekam da vidim šta će se desiti. Bila bi to manje jedna teorijska radoznalost za saznanjem, a više praktična žudnja da se iskusi nešto novo. Uz tu radoznalost vezuje se jedna čudna nezajažljiva strast: strast da se izazove nešto što možda neće moći da se kontroliše. Da li bi se cepanje atoma ili aktuelni eksperimenti s genetskim materijalom čoveka mogli zamisliti bez te strasti?

Međutim, ta zabrana plaši prve ljude i zato što, s mogućnošću nepredvidljivih situacija, u njihovu svest mora prvi put da prodre radikalna ideja slobode. Prvi koji je taj aspekt uveo u centar svog tumačenja prvorodnog greha bio je danski filozof Seren Kirkegor. Naravno: Bog najavljuje posledice koje bi imalo jedenje s drveta saznanja: *Ako pojedete voćke*

s ovoga drveta, umrećete. Ali šta to može da bude? U raju se ne umire, ni Adam ni Eva ne znaju šta to znači, a zmija – ili njihov unutarnji glas – koristi to neznanje: možda je smrt nešto dragoceno, što Bog hoće da uskrati svojim stvorenjima? Probuđena zabranom, mogućnost da se nešto sazna postaje jača baš zbog te pretnje posledicama. Time je najednom otvoren prostor principijelno neograničene slobode.

No da li je radoznalost dovoljna da se prekrši zabrana? Ne nameće li se pretpostavka da je postojala makar slutnja da kršenje jedne božanske zapovesti ne može biti opravdano? Nije li možda još pre prvorodnog greha egzistirao greh barem kao klica da se učini neko zlo? Ili zabrana samo pokazuje da je čovek slobodno biće, ali da se u toj slobodi, i samo u njoj, krije zlo, da se s njom podudara? Je li sloboda samo onda sloboda ako sadrži mogućnost zla?

U tom kontekstu javlja se misao koja je uznemiravala još Svetog Avgustina: da se u toj volji za zlom zbiva pravo očovečenje? Jer samo je volja za zlom – pothranjena ohološću, taštinom i radoznalošću – isključivi prerogativ čoveka. Zlo je ono što čovek čini sam, svojom voljom, ne voljom Boga. Ko se drži zabrane, orijentiše se prema nečemu spolja, nečemu drugom, nekom zakonu. Ko krši zabranu, upućen je samo na sebe. Evu je mogla da zavede

zmija, a Adama Eva isključivo zato što je zavođenje postojalo samo po sebi. Svako zavođenje zavodi ka mogućnostima koje dremaju duboko u čoveku.

Ko jede s drveta saznanja dobra i zla, taj zna: sloboda, emancipacija i odgovornost nisu mogući bez zla. To saznanje boli, Bog je hteo da nas toga poštedi, moral želi da ga negira. Zato je Fridrih Niče jednom s pravom primetio da prva zabrana svakog morala glasi: nemoj da spoznaš. Prihvatanje zla, kao jedinstvene sile koja obrazuje čoveka, uistinu je teško. Zlo se radije tumači kao bolest, kao defekt, kao devijacija, kao nedostatak dobrote.

Opis zla kao bolesti implicira da je ono u krajnjoj liniji izlečivo. Prosvetiteljsko doba, bilo da je biološki ili psihološki orijentisano, fascinirano je mogućnošću da se isprave defeciti prirode i društva, da, ono je u toj mogućnosti našlo veličanstvene koliko i dubiozne podsticaje za poboljšanje ljudi, od velikih revolucija, čiji je cilj bio stvaranje novog čoveka, do najnovijih vizija tehno-genetske korekcije čoveka, koji je očigledno stvoren s nedostacima. A neki vizionari na internetu sanjaju o društvu u kojem će svi ljudi biti u toj meri transparentni i kontrolisani da više nikome neće padati na pamet da čini bilo kakvo zlo. Samo što bi ti ljudi ličili na automate koji ih kontrolišu, izgubili bi slobodu, a time i same

sebe. Ipak, neki i dalje smatraju da takvo stanje vodi u budući raj.

Raj nije mesto mira i radosti, nije ni mesto nade i čežnje, već mesto jednog bolnog rađanja: rađanja slobodnog, samopouzdanog čoveka, koji je svestan svoje smrtnosti. Imanuel Kant je među prvima ukazao na raj kao na stanje nevine i sigurne detinje nege, koje mora biti napušteno da bi u svet izašlo samosvesno i razumno biće; Fridrih Šiler naziva prvorodni greh najvećim događajem u istoriji ljudskog roda jer njime počinje sloboda. I Georg Vilhelm Fridrih Hegel zna: prvorodnim grehom i njegovim posledicama čovek stiče svoj duh i tek tada može da napusti park, koji je pogodan samo za životinje, a ne za ljude. Jer za Hegela je jasno: u saznanju, i samo u njemu, čovek se preko prvorodnog greha zaista izjednačio s Bogom.

Za raj je presudno to što smo iz njega isterani. Priče o raju su oglašavanje izgubljene stvari i, kao takve, informišu o tome šta znači biti čovek. Jer čovekova priroda je poslerajska – i time smo izgubili svaku nevinost. Nevinost je bila stanje jedne prirodnosti u kojoj je sve nužnost, a nema slobode, u kojoj se sve podrazumeva i ništa nije upitno. Stid koji su osetili prvi ljudi, kada su posle uživanja u zabranjenom voću videli da su goli, izraz je te sada izgubljene nevinosti.

Ko ti reče da si go, Adame? To Božje pitanje pogađa suštinu, pa ipak je retoričko. Nema nikoga ko je to mogao da mu otkrije. Adam je sam progledao i prepoznao svoju prirodu, svoje telo i svoj polni organ kao manu. On više nije nevino dete. On razlikuje divergencije u svojoj prirodi. A to su požuda, nagoni, naslada, seksualnost, strast. Rajski poredak je poremećen. A taj poremećaj više ne može da se ispravi. Nema povratka u raj iako je žudnja za njim neutaživa. Cena povratka prirodi, nekakvoj idiličnoj slici jednog detinjeg i nevinog stanja, bila bi previsoka da se njome plati gubitak slobode. A u tu cenu spada i zastrašujući uvid u našu smrtnost. Čak i ako nismo hteli da to saznamo na tako grub način: ko je radoznao, mora da računa na sve.

RAD

Dedal

Dedal je bio najslavniji pronalazač u antičkom svetu. Dugo se nalazio pod zaštitom boginje Palade Atine. U mladosti je bio vajar. Vajao je ljudske figure. Izlagao ih je na trgu. Onda je slušao šta ljudi govore. Govorili su: „Ti kipovi izgledaju skoro kao živi ljudi. Skoro!“

To „skoro“ ga je razljutilo. Istraživao je. I zaključio: nedostaje im pokret. Onda je od svojih figura načinio mašine. Sada su se kretale.

I šta se desilo? Nije se desilo ništa. Baš ništa. Ljudi su govorili: „Dugo se ne čuje ništa o Dedalu. Šta on radi? Da li još išta pravi?“

Njegove figure, koje su se kretale po trgu u Atini, izgledale su kao živi ljudi. Niko ih nije razlikovao od živih ljudi i niko nije mario za njih.

„Ostavi umetnost!“ , došapnula mu je Atina. „Ima mnogo umetnika. Pronalazača kao što si ti nema i nikada ih nije bilo.“

Tako je Dedal postao pronalazač i učitelj. Najdarovitiji učenik bio mu je sestrić Perdiks. Taj dečak je sa šest godina izumeo testeru! U dvanaestoj godini šestar! U trinaestoj vodenu vagu! To je izazvalo Dedalovu zavist i bes, pa je gurnuo svog sestrića i Perdiks je pao sa stene. U tom času Palada Atina je napustila Dedalovu dušu. Uхватила je Perdiksa i pretvorila ga u jarebicu.* Otada je Dedal bio upućen samo na sebe i svoje sposobnosti. Ono što je radio i kako je radio više nije bio dar boginje, već rezultat rada.

Optužen je za ubistvo i pobegao je. Pobegao je na Krit.

Tamo se iskrao s broda i sakrio na obali. Tada je video jednu ženu kako korača priobaljem i plače.

Obratio se ženi, prešli su zajedno deo puta i izjadali se jedno drugome. Žena se zvala Pasifaja. Bila je kraljica Krita, Minosova supruga.

„Zašto si nesrećna?“ , upitao ju je on.

I ona mu je ispričala: njen muž Minos bio je Zevsov sin. Prinosio je žrtve samo svom ocu i samo se njemu molio. Posejdon, bog mora, prezirao je

* Poljska jarebica (lat. *perdix perdix*) ne gnezdi se na drveću nego u žbunju i, prema Ovidiju, u *Metamorfozama*, izbegava visoka mesta jer još pamti onaj pad sa stene. (Prim. prev.)

Minosa. „To nije dobro kad se živi na ostrvu“, rekla je Pasifaja. Sam Zevs je molio svog sina da bogu mora prinese makar jednu žrtvu. A svom bratu Posejdonu Zevs reče: „Izađi mu u susret, pošalji mu bika! Neka ti ga žrtvuje.“ Tako Posejdon na Krit posla jednog prekrasnog belog bika, rogovi mu behu od kristala, kopita od zlata, i jednog dana on iziđe iz mora. Minosu se životinja toliko dopade da htede da je zadrži. Posejdonu ću prineti na žrtvu paljenicu jednog starog vola, mislio je, on neće primetiti razliku. Prevario je Posejdona. Posejdon se nije usuđivao da se osveti sinu svog moćnog brata. Obratio se Afroditi, boginji ljubavi, i ona je u Pasifajino srce usadila strast prema belom biku. Od tog časa Pasifaja više nije imala mira, volela je tu životinju, robovala je svojoj žudnji da polno opšti sa životinjom. Ali nije znala kako. – Pasifaja je to ispričala Dedalu dok su išli obalom.

„Ako mi poveriš taj posao“, reče Dedal, „smisliću neko rešenje.“

I Pasifaja mu poveri posao. A Dedal stade da razmišlja. Seti se svoje mladosti, kada je pravio ljude koje niko nije mogao da razlikuje od pravih ljudi. Sada je napravio kravu. Od drveta. Na trbuhu joj se nalazio otvor kroz koji je Pasifaja mogla da se uvuče unutra. Tamo je čekala bika.